

Verteld door

Kees Loeve - zoon

Gedeporteerde Rotterdammer

Willem en Nel in enkele brieven

Verzamelpaats

Willem Jan Loeve (36)

dag van vertrek

Sluisjesdijk

via verzamelpaats

10 november 44

bestemming / eindstation

Sluisjesdijk

**per boot naar Kampen, richting Kriegsmarinewerft
te Wilhelmshaven (Sande)**

dag van terugkomst

**mei 1945 via Steenwijk naar Meppel,
daar herenigd met zijn vrouw en dochter.**

wat

**verhaal opgeschreven door Kees en brieven tussen
zijn ouders, uitgetypt door Kees.**

Een zeer tragisch verhaal.

Willem ontvangt zijn vrijstelling te laat, dus wordt hij gedeporteerd. Na een lange hongertocht van zijn vrouw en kinderen, overlijdt zijn 5-jarige zoontje Bert in de hongerwinter (1940 -1945).

Vreemd toeval: Willem werkt in 1946 mee aan het afbouwen van de R.E.T. busgarage aan de Sluisjesdijk, de verzamelpaats vanwaar hij werd gedeporteerd.

Hierna leest u het verhaal van Kees Loeve over zijn vader en – naar wat later blijkt te zijn - zijn oudere broer Bert en de brieven die er zijn geschreven tussen de ouders en ééntje namens Bert, de eerste van 30 december, die door Kees' moeder werd opgeschreven. De laatste brief is van Willem vanuit Steenwijk, waarschijnlijk al na overlijden van kleine Bert, waar hij dan nog niet van op de hoogte is.

Als kleuter (geboren in 1947) hoorde ik dat mijn vader (van 1908) in de oorlog in Duitsland had gewerkt. Met mijn kennis van toen dacht ik dat hij dus in de oorlog FOUT was geweest. Later begreep ik dat hij bij de razzia was opgepakt en als dwangarbeider daar gewerkt had. Pas in de tachtiger jaren heb ik hem gevraagd hoe het allemaal tijdens de razzia gegaan is. Na behoorlijk wat aandringen, vertelde hij het volgende, voor zover ik het me kan herinneren want helaas heb ik niet direct na ons gesprek zijn verhaal vastgelegd.

Mijn ouders woonden op de Pleinweg met mijn broer Bert (van januari 1940) en mijn zus Anke (van januari 1943). Toen de razzia op vrijdag 10 november 1944 begon, probeerde hij eerst weg te komen door in een schuurtje te vluchten, maar dat mislukte. Hij is toen afgevoerd naar de autobusremise aan de Sluisjesdijk. Vandaar is hij volgens mij per boot naar Kampen vervoerd en uiteindelijk op de Kriegsmarinewerft te Wilhelmshaven te werk gesteld, met verblijf in een kampement in Sande. Op de Kriegsmarinewerft is hij bij een bombardement van de geallieerden ternauwernood aan de dood ontsnapt.

Volgens de Duitse archieven (<https://arolsen-archives.org>) is hij ook geregistreerd in de namenlijst van het Helmus-Bunte-Campe in Varrelbusch. Waarschijnlijk werkte hij daar aan het militaire vliegveld.

Na de bevrijding in Wilhelmshaven door Poolse soldaten is hij uiteindelijk in Steenwijk in de HBS terecht gekomen als eerste opvang in Nederland. Hij was er slecht aan toe door longontsteking en infectieziekten die hij had opgelopen in het kamp. In Steenwijk hoorde hij van zijn ouders dat zijn gezin in Meppel verbleef. Hij is toen naar Meppel gelopen en heeft daar uiteindelijk mijn moeder en zus gevonden. Toen hoorde hij pas (in mei 1945) dat zijn zoontje, mijn broer dus, tijdens een fietstocht met mijn moeder en zus in de hongerwinter op weg naar Friesland op 1 maart 1945 in Meppel was overleden. Waarschijnlijk door honger, uitputting en oververmoeidheid. Voor zover bekend, is hij met zijn gezin, maar dus zonder mijn broer Bert, pas eind juli 1945 weer terug in Rotterdam gekomen, want er was eerder geen vervoer mogelijk.

Aanvullende informatie

In het boek van B.A. Sijes over de Razzia van Rotterdam staat vermeld dat pas op de ochtend van 10 november op het Stadhuis van Rotterdam vrijstellingen voor de razzia werden uitgeschreven om de razzia zo lang mogelijk geheim te houden. Als ambtenaar van de gemeente Rotterdam kwam mijn vader ook in aanmerking voor zo'n vrijstelling. Volgens

zeggen lag die pas een paar dagen nadat hij was opgepakt in de brievenbus, dat was dus te laat. Had mijn vader deze op tijd ontvangen, dan was zijn zoon waarschijnlijk niet overleden en zou het leven van ons gezin heel anders gelopen hebben.

Hoe het gekomen is, weet ik niet, maar uit de nagelaten papieren van mijn vader blijkt dat hij in 1947 als technisch ambtenaar bij Gemeentewerken Rotterdam betrokken was bij de afbouw van de autobusremise aan de Sluisjesdijk. In mijn bezit is een doorslag van het "Verslag der besprekingen, ten behoeve van den afbouw der Busgarage met dienstwoningen c.s. voor de R.E.T. aan den Sluisjesdijk, gehouden op 20 December 1946."

Dit verslag van januari 1947 is door hem geschreven. Ik kan me indenken dat de hernieuwde kennismaking met de garage aan de Sluisjesdijk wat gemengde gevoelens bij hem heeft opgeroepen.

Kees Loeve

Op 1 Maart 1945 overleed plotseling onze innig geliefde Jongen en Broertje **BERT LOEVE** oud ruim 5 jaar. De teraardebestelling vindt nader te Rotterdam plaats. Geen bezoek.
W. J. LOEVE
N. LOEVE-van Ooij.
ANKE
Rotterdam, 28 Juni 1945.
Pleinweg 137 d.
Door omstandigheden eerst heden geplaatst.

Lieve Papa

Papa wij hebben een kerstboom met een rood papiertje. Tante Miep heeft hem mee gebracht. Hij staat in een bloem pot zoo klein is hij. De wasch is terug gekomen. Anke rijdt, wij zijn een beetje ziek geweest en hebben nu een lekker drankje, wit. Ik heb van Mama een asperintje gehad. Wij hebben nu twee kacheltjes. Het kleinste mag ik nu hebben om mee te spelen. Dr. Baarslag heeft een broertje Hans Arnold en Mevr. van Dalen ook, Leo. De keuken tafel staat in de kamer en de divan ook. Daar slapen Mama en ik op. Anke slaapt in de tussenkamer. U weet toch wel dat bloemenvaasje met bloemen er op, dat hebben wij ook versiert. Ook u foto heeft een takje. Toen ik in bed lag heeft Anke de kast open gemaakt en flink rommel gemaakt. Ze zit steeds in mijn kruiwagen en moet dan gereden worden. Toen Anke in de kinderstoel zat kwam Hr. v.d. Klein die bracht soep in een flesch Nu hebben wij gehakt en vleesch en soep. Gister stond er bij ons een paard in het portiek Hij was zoo zenuwachtig dat hij er hoopje deed. Mevr. Bammers heeft het opgeruimd aardig leuk he papa.

Het drankje van mij staat op een schoteltje. Op een keertje is Tante Annie, Tante Rina, Tante Miep en Oom Arie geweest. Mamma schrijft met het grote kleine inktpotje. Vandaag ik lust niet meer peen en uien hebben wij aan de meeuwen gegeven. Nu ligt het er nog op het raam ze bleiven zeker geen peen en uien.

Nu dag Papa ik moet gaan slapen. Kom u gauw weer bij ons Dikke kussen van Anke en mij. Iedere keer is het druk bij de kapper. Ik ga nu steeds alleen. Kusjes hoor Papa Kom u aapje klimmen. Ik heb een nieuwe jas Ik ben op mijn (?).

(Wim ik heb Bert deze brief alleen op laten stellen. Dus als het wat raar gezegd is weet je het)

(Deze brief is geschreven door Mama)

Bert en zijn zusje Anke

Lieve Wim

O jongen wat vind ik het naar dat je nog steeds geen post van mij ontvangen heb. Wim ik schrijf toch zeker twee keer in de week. Ik schrijf juist ieder kleinigheid op omdat je alles zal weten. Ik heb van de week een rekening van Dr Bis thuis gekregen, en heb hem gelijk betaald en Wim hij was zoo aardig. Hij vroeg ook naar jou en wist niet wat hij hoorde dat je weg was. Hij heeft een attest voor je geschreven en ik hoop dat je daar iets mee bereikt doe in ieder geval je best Wim. O jongen ik heb je zoo graag bij me. Met het eten is het erg hier. We leven nu van de eene dag in de andere, maar tot heden toe hebben we nog steeds genoeg gehad. Je weet ook niet dat de kinderen ziek zijn geweest he? Nu daar krijg ik waarschijnlijk kolen voor. Ik heb nu nog tot eind Januari te stoken dus dat is nog een heele maand. Ik heb zoo juist 100 briketten gekocht voor f 17,50 en ik geloof wel dat het wat is. Ook krijgen we via de Gemeente 100 kilo hout Ook suikerbieten. Hr. v d Klein komt hier veel. Hij zorgt voor alles. Nu vanochtend bracht hij een liter boilon van het abbetoir (?) Ook heb ik 6 kilo aardappelen en 25 kilo hout gehad via de Gemeente. Je selaris gaat gewoon door en moet ik halen dus Wim maak je nergens geen zorgen over. Je vader was weer niet goed maar knapt weer op. Ik heb op het oogenblik twee kookkachels. Ik had een heel kleintje en kon er reuze op koken maar voor verwarming was het niets Nu heb ik door () Vlasblom (die reuze veel voor mij doet) een grotere kachel gekocht en die is zoo goed dat ik van plan ben naast de haard neer te zetten.

van Theo hoorde wij weer door een ander persoon dat hij in Bremen zit. Miep zelf heeft nog steeds geen bericht gehad Waar Jaap zit weten wij niet Nu dat is ook ongelukkig voor Bets hoor.

Ik zelf heb gister je kaart van de 21^e gehad en vanochtend die van de 14^e

Ik hoorde van Clasien die nog aleens aan komt dat Piet in Langen zit. Dat was ook wat voor hem. Hij dacht naar huis te gaan. Arnold zit in Bochelts en raad eens Wim, Rens is naar hem toe. Hij heeft ook een attest en dat is zij brengen. Wat een moed he. Annie is ook mee ze zijn op de fiets. Nu ik hoop dat ze met Arnold thuis komen Als dat zoo is heb je heusch kans dat ik ook naar je toe komt. Ik rij nu steeds op jouw fiets. Fijn ja. Alleen heb ik gisteren een ongeluk gehad. Er sprong en hond voor mijn fiets. Nu heb ik een kapotte knie, maar het is al weer aardig aan het opknappen. Gistermiddag is hier gebomberdeerd. Men zegt bij de Waalhaven. Nu zoo erg hebben we het nog niet meegemaakt. Ik begrijp nog niet dat de ruiten heel zijn. De paarden werden van de wagens gehaald en stonden in de portieken (zie Bert zijn brief). Wij moeten nu om 6 uur binnen zijn, waarom weet ik niet.

Zeg Wim, hoe heb jij het met de feestdagen gemaakt. Heb je er nog iets van gemerkt. Nu hier was er niets van te maken en ze zijn onopgemerkt voorbij gegaan. Alleen zijn Bert en ik naar de kerk geweest. Miep was hier dus dat kon nu. Ik eindig nu het is te donker.

1 Januari

Lievert. Ik wens je een behoude thuis komst toe in 1945. Dit is op het oogenblik het grootste belang voor ons beiden. Ja ik ben gister maar niet opgebleven. Ik lag om zes uur in mijn bed. Om 12 uur schrok ik wakker van de herrij. Ze gingen zoo te keer. Ik leek wel of er geen oorlog was.

Bert wordt zoo wijs. Als je hoort wat hij soms verteld dan sta je als groot mensch heusch te kijken. Hij is zoo lief en werkelijk gehoorzaam Anke is een klein katje in alles een klein vrouwtje. Ze gaat zoo lekker kletsen Met Bert kan ze het nog steeds niet vinden wat erg jammer is

Aan Bert ligt het niet die wil wel maar hij mag niet eens naar haar kijken. Ze gaan nog steeds vroeg naar bed, Met het rijden van Anke gaat het wel. Ik kan nog steeds niet naar Dr Jonkers(?) (gaan?). Er komt maar niet van. Ik zelf ga iedere Donderdagochtend naar Mw Katan. In de polokliniek. Nu ze is reuze tevreden over mij. Ze vind me moedig, dus Wim laat dat je een troost zijn.

O Wim er zijn nog 100 kleinigheden wat ik je zou willen schrijven Op het ogenblik weet ik niets, maar als ik in bed lig, schiet mij een hoop te binnen. Nu iets over het pakje. Schag kan ik niet te pakken krijgen tot mijn spijt. Ik hoorde dat jullie niets te roken krijgen. Wim ik hoop bij een volgende gelegenheid er voor te kunnen zorgen. Jongen, ik heb er mijn best voor gedaan. Je onderbroeken zijn oud dus je behoeft ze niet te wasschen ook je sokken heb ik de oudste genomen. Wat je onder gegomd papier verstaat begrijp ik niet. Nu heb ik lijm en papier er in gedaan dus heb je toch iets! Het flesje van Coller (?) is vloeibare perubalsem dat moet je in de wond druppelen. Die gele zalf is om op een wond

te smeren is ook goed voor uitslag. Foto's heb ik niet. Ik heb in één van mijn eerste brieven foto's verzonden. Ook een nieuwe schoolfoto van Bert. Nu die zijn wel weg, zonde he?

In het groote flesjche zit glycerine en kampherspiritus voor winterhanden en voeten. () en soep kon er niet meer bij. Wim ik hoop dat je alles ontvangt het is met liefde voor je verzamelt Het is niet veel maar mijn hart was er bij

Wim ik weet dat deze brief vol fouten staat maar ik moet mij haasten het is zoo donker en ik kan niet anders dan tegen de avond schrijven. Wim in gedachten gekust van ons drieën. Houd moed. Ik doe het ook.

Nel Bert - Anke

Lieve Man en Papa

Wim ik wensch je nog vele jaren voor ons gezin en laten wij hopen dat je volgend jaar in vrede en geluk je verjaardag zal vieren. O jongen dat je nu juist met al die kerst en verjaardagen weg ben. Maar Wim laten wij maar moed houden in gedachten ben ik steeds bij je hoor Wim. Heb je het erg moeilijk?

Het attest van Dr Bes geef ik aan Mevr de Haan. Die zal het persoonlijk aan Mr. de Gans meegeven. Nu kan het zijn dat het pakje er eerder is dan Mr. de Gans, maar krijgen doe je het.

Wim ik heb van Clasien shag gekregen en van je vader zijn de sigaretten. Dus nu is het pakje zoo goed al compleet. Wat er niet bij is, had ik niet. Ik heb mijn best gedaan De kinderen zijn op het oogenblik lief aan het spelen, wat niet vaak gebeurt. Je zal wel begrepen hebben dat wij nog niet uit te gaarkeuken eten, dat doe ik wel als ik niets meer heb. Wim ik eindig er wacht nog zoo veel werk. Ontvang in gedachten () dikke kus van ons drieen je vrouw Bert en Anke

O de kinderen hebben weer knok (?)

O Anke zegt, Mama () Bert zegt stouterd nu dan weet je het wel.

Zoo juist is het verschil weer bijgelegd en staan zij elkaar te kussen. Zoo () met de oorlog maar () Wim

Nieuws van de oorlog hoor je niet Hoe lang nog !!!!

Dag schat van mij

Nel

Wim je moet twee pakjes ontvangen

Let je er op. In het andere pakje zit een dikke brief

BRIEF PA

Blz. 3 en 4

Wij werden daar eerst gereinigd en gebaad wat 's Woendagsmorgens gebeurd was. Na 2 dagen in 2 fabrieken te hebben geslapen werden we Vrijdags naar Steenwijk vervoerd, waar ik nu ben en moet blijven tot Rotterdam vrij is gegeven. Ik verlang erg naar jullie en wil vooral weten hoe je de winter doorgesparteld ben. Laat daarom maar gauw wat weten anders hou ik het niet uit. Bert is zeker al een hele jongen geworden, hè. Vraagt hij nog naar mij? en Anke, zou ze mij nog herkennen? Hé schat, ik wou dat ik jullie tegen mij aan kon drukken. Enfin, dat komt ook wel weer zullen we maar denken. Hoe is de toestand verder in Rotterdam. En met de andere familie? Hé lieveling wat zou ik graag naar je toe komen. Ik wou dat ik vleugels had. dan vloog ik zo naar je toe. Over mij behoef je je geen zorg te maken. Alleen mijn kleeren zijn dat half jaar er niet beter op geworden.

Hoe is de bevrijding in Rotterdam gebeurd. Hebben de Duitsers de tunnel en de Maas bruggen laten springen? Is het werkelijk waar dat er ziekten heersen bij jullie. Er gaan zooveel geruchten dat ik alles niet kan geloven. Hoe wordt de N.S.B. behandeld? Allemaal gevangen genomen? Wij werden in Duitschland behandeld als noodzakelijk kwaad. De meesten zagen liever je hielen als je teenen, vooral in de winkels. Velen verkochten niets aan "Auslanders".

Nu schatteebout ik ga eens eindigen. Je weet nu van alles wat van mij. Ik wacht nu eerst bericht af van jou.

Mijn adres is: W.J. Loeve
 H.B.S. te Steenwijk

Doe alle bekenden en familie de groeten van mij. Kus onze lieve kinderen innig van hun pappa en vertel ze maar dat ik gauw thuis kom. Ontvang mijn liefste groeten en innigste wensen, met veel vurige kussen. Je liefhebbende man

Wim

Dag Bert,

Pappa

Dag Anke,

Dag Nel, tot spoedig ziens hoor schat.

(De eerste 2 pagina's ontbreken. Daar stond misschien in hoe hij bevrijd is en hoe de tocht van Wilhelmshaven naar Steenwijk is gegaan)

Opleiding

	18-4-1921	Lagere School Nederduitsch Hervormde Gemeente, Jan van Loonslaan 49
1920	1924	Lager Nijverheidsonderwijs (avondcursus)
1921?	23-2-1923	2-jarige Handelskursus, school der Ned. Herv. Gemeente, Jan van Loonslaan 49a
	3-2-1923	Kantoorstenograaf Grootte, met lof
	16-4-1924	Bouwkundig tekenen, vaktekenschoolen Rotterdam
1924	16-7-1930	M.T.S. Rotterdam, Afd. Bouwkunde (avondcursus), (= Vaktekenschool) met diploma
1932	1935	Briefonderwijs PBNA voor nijverheidsakten
	29-7-1933	Nijverheidsonderwijs Akte NIII = Bouwkunde, Bouwkundig Teken en Materialenkennis voor de Bouwkunde
		Nijverheidsonderwijs Akte N1 = Natuur- en
	25-7-1935	Werktuigkunde

Werk

1-6-1923	30-9-1926	Architectenbureau J.C. Henri van Ingen	Aankomend bouwkundig tekenaar	
1-9-1926	31-10-1926	Woningbouw J. van der Zanden		
		Ver. Chem. Fabrieken Kralingse Veer, bouwkundig		
22-10-1926	31-12-1927	tekenaar		
22-10-1926	30-11-1927	Architect L.A. Godron, tekenaar	Bouwkundig tekenaar	
1-12-1927	31-5-1933	Architectenbureau J.P.L. Hendriks - Rotterdam	Bouwkundig tekenaar	
1-4-1933	31-8-1933	Werkloos		
			Opzichter - tekenaar bij bouw Ned. Herv. Kerk	
1-9-1933	30-4-1934	Architect T.G. Slijkhuis - Apeldoorn	A'doorn	
1-5-1934	19-2-1936	Werkloos, studie		
20-2-1936	30-4-1936	Architectenbureau A.H. van Wingerden	Bouwkundig opzichter scheepshelling	
1-5-1936	13-10-1938	Commissie onderwijs voor Rotterdam		
14-10-1938	17-10-1940	Technisch ambtenaar 2e klasse	Gemeentelijke Technische Dienst Rotterdam	klasse 5/6, voor 1 maand, met
25-8-1939		Wijkleider technische eerste-hulpdienst	Gemeentelijke Technische Dienst Rotterdam	stilzwijgende verlenging
17-10-1940	1-1-1966	Volgens ABP (S2)		
1-4-1944	31-6-1946	Technisch ambtenaar 2e klasse	Gemeente Rotterdam, Gemeentewerken	In vaste dienst
10-11-1944	25-6-1945	Dwangarbeider + terugtocht		

1-7-1946	31-12-1946	Technisch ambtenaar A			
1-1-1947	31-1-1954	Technisch ambtenaar B		Gemeente Rotterdam, Gemeentewerken	Eervol ontslag
1-2-1954	31-12-1955	Technisch Hoofdamtenaar		Gemeente Leiden, Gemeentewerken	
1-1-1956	31-12-1957	Technisch Hoofdamtenaar A		Gemeente Leiden, Gemeentewerken	
1-1-1958	31-12-1964	Technisch Hoofdamtenaar 1e klasse		Gemeente Leiden, Gemeentewerken	
1-1-1965		Technisch Hoofdamtenaar voor bijzondere diensten		Gemeente Leiden, Gemeentewerken	
1-1-1966	1-7-1972	Volgens ABP (S3)			
	1-2-1973	Technisch Hoofdamtenaar C		Gemeente Leiden	Eervol ontslag

CV Wilem Jan Loeve

Lesgeven

		Gem. Sub-commissie Vakonderwijs			
1-5-1936	15-10-1938	Werklooze Vakarbeiders			Rekenen, wiskunde en natuurkunde
			Avondvakteekenschool		Tijdelijk Lijn-, vaktekenen, mat.kennis, const.leer, natuur- werktuigkunde
1-10-1937	17-10-1938	Vereniging "De Ambachtsschool"	"Hillevliet"		
			Avondvakteekenschool		
17-10-1938	1-10-1939	Vereniging "De Ambachtsschool"	"Hillevliet"		Tijdelijk natuur- en werktuigkunde, constructieleer
1-10-1939	30-9-1940	1ste Chr. Avondnijverheidsschool	Gordelweg 120	Nu afgebroken	Tijdelijk leraar bouwkundig tekenen en vaktheorie
1-10-1939	30-9-1940	2e Chr. Avondnijverheidsschool	Oranjeboomstraat 298	Was openbare school	Leraar bouwkundig tekenen en vaktheorie
					Tijdelijk leraar Natuur- en Werktuigkunde
1-10-1940	30-9-1941	1e Chr. Avondnijverheidsschool	Gordelweg 120	Nu afgebroken	(Herbenoeming)
1-10-1940	30-9-1941	2e Chr. Avondnijverheidsschool	Oranjeboomstraat 298	Was openbare school	Leraar bouwkundig tekenen en vaktheorie
1-10-1941	24-3-1951	2e Chr. Avondnijverheidsschool	Oranjeboomstraat 298	Was openbare school	Leraar vaktekenen, vaktheorie en werktuigkunde
					In vaste dienst, eervol ontslag door vermindering aantal leerlingen
				Adres bestaat niet meer	
1-10-1952	1-10-1955	2e Chr. Technische Avondschool	Parallelweg 55		Leraar vaktekenen
					In vaste dienst, eervol ontslag op verzoek

Diversen

30-4-1993 **Ridder in de Orde van Oranje Nassau**

Besturen e.d.

Begin	Einde		
	30-7-1945	?	Ned. Ver. Chr. Technici
			Penningmeester
	?	?	CNV
1-10-1964		?	Hervormde Wijkgemeente Morskwartier
			Centrale Kerkenraad Herv.Gemeente
		?	Leiden
			Lid
		?	NCBO Afd. Leiden
			Bestuurslid
		?	Vakgroep Hogere Techici van de NCBO
			Voorzitter
		?	NIRIA Afd. Leiden
			Voorzitter
		?	Ledenraad NIRIA
			Lid
			Commissie Georganiserd Overleg
		?	Gemeente Leiden (= Ondernemingsraad)
			Lid
			Medezeggenschapscommissie
		?	Gemeentewerken Leiden
			Plaatsvervangend lid
ong.1970	ong. 1976		Groeneveldstichting (beheer hofje)
			Penningmeester